

Brunbjørn

Ursus arctos

Rødlistet art

faktaark

Den opprinnelige norske bestanden av brunbjørn døde ut i det 20. århundre, mens den svenske bestanden overlevde og har spredt seg inn i norske grensetrakter. Innvandring har også skjedd til Finnmark fra Finland og Russland. Bjørnene i Sør-Norge er hovedsakelig unge utvandrende hannbjørner født i Sverige. Noen få binner har leveområde i Norge og har reproduisert på norsk side av grensa, de fleste i Finnmark.

Status

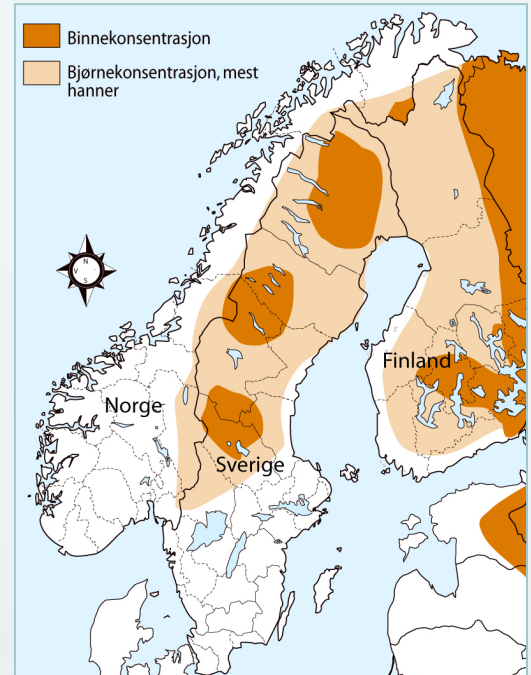
Kategori Sterkt truet (EN) på Norsk rødliste 2006. Den er ikke oppført på IUCN sin globale Rødliste 2006. Brunbjørnen er fredet i Norge, men skadefelling tillates.

Kjennetegn

Brunbjørnen er det største landrovdryet på det norske fastlandet. Hannene er større enn hunnene og vekten er 100-300 kg for hannbjørner og 60-200 kg for binner. Kroppslengden er 130-250 cm. Brunbjørnen har en kraftig kroppsbygning, kraftig hals, avrundede opprette ører og kort hale. Over skuldrene går ryggen opp i en pukkel, men likevel er mankehøyden ikke mer enn opptil ca 1 meter, dvs. at brunbjørnen er relativt lavbeint i forhold til kroppsstørrelsen. Brunbjørnen er sålegjenger, har fem tær både på framfot og bakfot, og fotavtrykkene viser ofte avtrykk av alle de fem kraftige klørne. Avtrykkene av tærne står nesten på rett linje foran avtrykket av fotsålen. Pelsen er kraftig, ganske langhåret og oftest brun, men kan variere fra lyst til mørk. Størrelse, kroppsform og bevegelsesmønster gir brunbjørnen et karakteristisk utseende som ikke så lett forveksles med andre arter. Mange brunbjørnunger har en krage av lyse hår rundt halsen.

Utbredelse

I Norge er det noen få ynglende brunbjørner i atskilte områder i grensestrøk mot Sverige, Finland og Russland; i Trysil, Lierne, ved Anárjohka og i Pasvik. Brunbjørnen forekommer ellers jevnlig i grensestrøk mot Sverige, men da hovedsakelig unge hannbjørner som oftest er født i nabolandet. Enkelte unge hanner vandrer svært langt, og brunbjørn blir derfor observert mange steder i landet fra tid til annen, unntatt på Vestlandet. Globalt har brunbjørnen en holarktisk utbredelse, dvs. både i Eurasia og Nord-Amerika, og er tallrik. Den er særlig knyttet til de store skogområdene, men de små restbestandene som finnes sør i Europa lever i fjellområder.

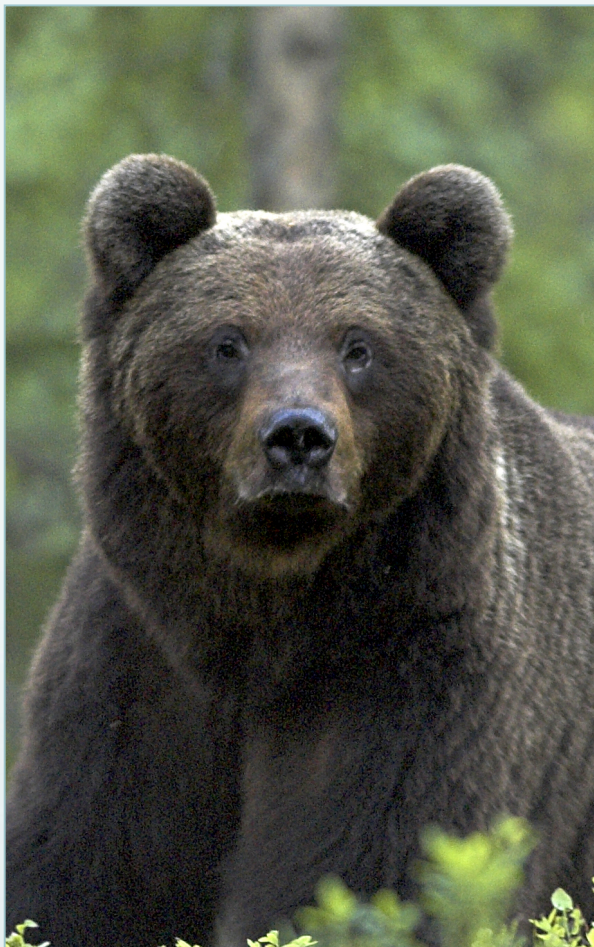

Bjørneområder i Fennoskandia, dvs. områder der brunbjørn finnes regelmessig. Enkeltdyr kan opptre utenfor disse områdene.

Biologi

Brunbjørnen ligger i hi om vinteren. Den er da nokså inaktiv og tærer på lagret energi i form av kroppsfett. Den senker kroppstemperaturen mens den ligger i hi, men ikke mer enn 4-5 grader og er derfor i stand til å reagere raskt om den blir forstyrret. Men mange kroppsfunksjoner settes ned. Hjerterefrekvensen senkes mye og fordøyelse og urinproduksjon opphører. Hiperioden varer fra 3-6 måneder avhengig av vinterens varighet i ulike områder. Hiet er ofte utgravd i en gammel maurtue, men jordhi og hi under steiner er heller ikke uvanlig. Brunbjørnen kan mer sjelden lage et korgh, som er et åpent, korgformet leie av bar, og la seg snø ned. Hiplassen velges ofte relativt høyt og i god avstand fra menneskelig aktivitet innen leveområdet.

Fra vår til høst når bjørnene er aktive er både planter og byttedyr viktige i dietten. Bær, urter og gras er typisk planteføde. Av byttedyr er hjortevilt viktig, hos oss særlig elg, dessuten sau når sauene er i utmark. Brunbjørnen spiser også ofte maur. Dietten varierer noe både over året og med breddegraden. Byttedyr, som er mye

Brunbjørnen er det største landrovdiret på den skandinaviske halvøya. Foto: Kjartan Trana.

mer proteinrike enn beiteplanter, er særlig viktig om våren og forsommeren. Bær er energirike og er særlig viktige om høsten når bjørnen bygger opp fettreserver. Andelen hjortedyr i dietten øker nordover i Skandinavia. Når bjørnen har nedlagt et større byttedyr kan den holde seg ved kadaveret eller komme tilbake til det og spise av det over flere dager.

Brunbjørner lever enslig, og familiegruppene består av binne med unger, men voksne døtre kan dele leveområde med mora. Leveområdene varierer mye i størrelse, både mellom individer og mellom kjønn. Hannbjørnene, spesielt de unge hannene, har mye større leveområder enn binnene. For binner med unger ligger det vanligvis rundt 100 km², mens det for binner uten unger ligger rundt 350 km². For stasjonære hanner er leveområdet i regelen rundt 2-300 km², mens unge hanner i spredningsfasen kan farte over flere tusen kvadratkilometer. Slike bjørner opptrer fra tid til annen på steder langt fra de regelmessige forekomstene av brunbjørn. De skandinaviske

brunbjørnene, særlig binnene, foretrekker skogområder framfor åpnere terreng. De viser også unnvikende atferd i forhold til trafikkerte vegger og bebyggelse.

Binnene har forsinket fosterutvikling, det vil si at befruktede egg forblir i et hvilestadium i lengre tid før de fester seg (implanteres) i livmora for å fortsette utviklingen. Parringstida er på sommeren, men implanteringen skjer ikke før på høsten. Ungene fødes 8-10 uker senere, fra slutten av desember til februar, mens binna ligger i hi. Det kan være fra 1 til 4 unger i kullet, men 2-3 er vanlig. Ungene er svært små ved fødselen i forhold til mora. De veier bare ca 300-600 gram og er omkring 25 cm lange. Øynene er lukket og de er nesten hårløse. De vokser raskt på moras melk og veier omkring 4 kg når familien forlater hiet om våren. Når de går i hi om høsten kan de ve

Bestandstatus

Den opprinnelige bestanden av brunbjørn i Norge ble utryddet i løpet av det 20. århundre, som resultat av hard beskatning over lang tid. Bestanden var allerede svært liten for omkring hundre år siden, men individer av denne bestanden overlevde i ett område, Vassfaret, til 1980-åra. Den lille bestanden som finnes i Norge i dag er resultat av innvandring fra naboland, og flertallet av brunbjørner som oppholder seg i Norge er født i nabolandene. For perioden 1998-2002 ble antall voksne binner i Norge beregnet til å være 6-12, fordelt på fem atskilte områder, flest i Pasvik med 3-4 binner. De siste årene er det registrert mellom 3 og 6 ynglinger av bjørn i Norge, mens det nasjonale bestandsmålet er fastsatt til 15 årlige ynglinger. Ved hjelp av innsamling og DNA-analyse av bjørne-ekskremerter og bjørnehår ble 42 hannbjørner og 25 hunnbjørner identifisert fra Sør-Trøndelag til Pasvik i 2006. Hunnene var konsentrert i fire områder: Lierne, indre Troms, Anarjokka og Pasvik. For Sør-Norge ble 53 hannbjørner og 4 hunnbjørner identifisert i prøver fra 2006 og 2007. Alle hunnbjørnene i Sør-Norge ble funnet nær svenskegrensa i Trysil. De DNA-identifiserte bjørnene omfatter både voksne og unger. Tallene er derfor ikke sammenliknbare med estimatene av antall voksne binner fra 1998-2002 og det er ikke mulig å si om noen av bestandene har nådd det som regnes som levedyktig størrelse. Dødeligheten er dessuten høy for bjørner i Norge på grunn av skadefelling. Men bjørnene på norsk side av grensa er del av levedyktige bestander i naboland. Den svenske bestanden ble beregnet til størrelsesorden 2350-2900 bjørner i 2005-2006 og den øker. Derfor kan en regne med fortsatt innvandring av brunbjørn til Norge.

Referanser

Björvall, A. & Ullström, S. 1995. Daggdjur. Alla Europas arter. Reviderad och utökad upplaga. Whalström & Widstrand.

Bjervamoen, S. G., Eiken, H. G., Smith, M., Brøseth, H., Aspholm, P., Maartmann, E., Wabakken, P., Knappskog, P. M. & Wartiainen, I. 2008. Populasjonsovervåking av brunbjørn 2005-2006: Rapport for Sør-Norge 2007. - Bioforsk Rapport 3: 29 s.

Eiken, H. G., Bjervamoen, S. G., Smit, M., Brøseth, H., Wikan, S., Jensen, L., Knappskog, P. M., Bjørn, T.-A., Ollila, L. & Aspholm, P. E. 2007. Populasjonsovervåking av brunbjørn 2005-2008: Rapport for Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark. Foreløpig rapport. - Bioforsk Rapport 2: 29 s.

Elgmork, K. 2000. Abundance of brown bears and wolves in central south Norway after 1733 as revealed by bounty records. *Fauna norvegica* 20: 1-8.

Mitchell-Jones, A.J., Amori, G., Bogdanowicz, W., Krystufek, B., Reijnders, P.J.H., Spitzenberger, F., Stubbe, M., Thissen, J.B.M., Vohralik, V. & Zima, J. 1999. The Atlas of European mammals. T & AD Poyser.

Sagør, J. T., Swenson, J. E. & Røskaft, E. 1997. Compatibility of brown bear *Ursus arctos* and free-ranging sheep in Norway. *Biological Conservation* 81: 91-95.

Sahlén, V., Swenson, J., Brunberg, S & Kindberg, J. 2006. Björnen i Sverige - En rapport från Skandinaviska Björnprojektet till den svenska Rovdjursutredningen. - Skandinaviska Björnprojektet, Rapport 2006 – 4. 43 s.

Swenson, J. E. & Sandegren, F. 2000. Ekologi och förvaltning av brunbjörnen, *Ursus arctos* i Skandinavien. Slutrapport från det Skandinaviska Björnprojektet. Uppsala. Rapport til Naturvårdsverket.

Swenson, J.E., Dahle, B., Arnemo, J.M., Brunberg, S., Hustad, H., Nerheim, E. Sandegren, F., Solberg, K.H. & Söderberg, A. 2003. Utredninger i forbindelse med ny rovviltmelding. Status og forvaltning av brunbjörnen i Norge. NINA Fagrapport 60: 1-19.

Swenson, J.E., Dahle, B. & Sandegren, F. 2001. Björnens predasjon på elg. NINA Fagrapport 48. 22 s.

Swenson, J.E., Heggberget, T.M., Sandsröm, P., Sandegren, F., Wabakken, P., Björvall, A., Söderberg, A., Franzén, R., Linnell, J.D.C. & Andersen, R. 1996. Brunbjörnenes arealbruk i forhold til menneskelig aktivitet. En utredning foretatt i forbindelse med Forsvarets planer for Regionfelt Østlandet, del 5. NINA Oppdragsmelding 416: 1-20.

Sæther, B.-E., Engen, S., Swenson, J.E., Bakken, Ø. & Sandegren, F. 1998. Assessing the viability of Scandinavian brown bear, *Ursus arctos*, populations: the effects of uncertain parameter estimates. *Oikos* 83: 403-416.

Sørensen, O.J. 1990. Björnen. - s. 64-89 i: Semb-Johansson, A. Norges dyr. Pattedyrene 1. J.W. Cappelens Forlag.

Lenker

<http://nidaros.nina.no/>

<http://www.bearproject.info/swedish/bearproject.php>